

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Onderwijs in de gezonde leer

Over geloofsleer en belijdenis 1

Onlangs werd de 'canon van de vaderlandse geschiedenis' gepresenteerd. Daarin staat alles wat een burger van de geschiedenis van Nederland zou moeten weten. Ten dienste van het onderwijs. Een canon: een lijst, vastgesteld en maatgevend. Bestaat er ook zoiets als de *canon van de vaderlandse belijdenis*? Alles wat een levend lid van de Nederlandse kerken zou moeten weten?

E.A. de Boer ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - E.A. de Boer	
Onderwijs in de gezonde leer	197
<i>Meditatief</i> - J.B. de Rijke	
Bruiloft	201
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Niet meer zondigen?	202
<i>Voetnoten</i> - B. Luiten	
Kennisgeving van een attestatie	204
<i>Achtergronden</i> - W.M. Bakker	
"We moeten voor God op de knieën gaan"	205
<i>Boekbespreking</i> - H. Veldman	
Een Amerikaanse biografie van Douwe van der Werp	208
Het nieuwe Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis	209
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

Onderwijsbekwaam

Het was heel gebruikelijk onder gereformeerden te spreken over 'Schrift en belijdenis'. Bijvoorbeeld als grondslag van een organisatie of als gespreksbasis. In de zestiger jaren van de 20^e eeuw werd die formule in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) onder kritiek gesteld. Mag de belijdenis wel in een adem met de Schrift genoemd worden: Schrift-en-belijdenis? Het gezag van de confessie is immers hooguit een afgeleid gezag. Een menselijk geschrift.

In het eerste decennium van de 21^e eeuw lijken de gereformeerde belijdenissen opnieuw achterop te raken. En wel onder invloed van de evangelische stroming. Een beroep op de belijdenis heeft in een gesprek niet veel zeggingskracht. Of wordt als irrelevant voor een goed gesprek beschouwd. Alleen de Schrift, Gods eigen Woord, heeft zeggingskracht. 'Laten we eerst eens luisteren wat de Bijbel zélf zegt.' Daar is niets tegenin te brengen. Daarom begint elke zondagviering in de gemeente ook met de lezing van het pure Woord, vervolgd met de bediening van een schriftwoord.

Toch is er meer aan de hand als gezegd wordt: 'Laten we alle boeken dichtlaten en eerst zélf de Bijbel laten spreken.' Namelijk als gemeentelieden met die zin afstand nemen van de belijdenissen van de gereformeerde kerken. Afstand nemen van wat hen overgeleverd is. Ook sommige ouderlingen van nu hebben, zacht gezegd, weinig affiniteit met de confessie. Het zijn wel de papieren van de kerk, maar dan toch oud papier.

Mijn stelling is: als de ouderlingen een voorbehoud bij de belijdenis maken of er innerlijk van vervreemden, raakt dit het onderwijs naar de Schrift. Dan verliezen zij hun bekwaamheid om te onderwijzen. Bij de predikant, onze lerende ouderling, idem.

Onderwijsbevoegd

Het meest kenmerkende van het ambt van oudste is volgens 1 Timoteüs 3:2 de *bekwaamheid om te onderwijzen*. In het Grieks in één woord: onderwijsbekwaam of bevoegd (*didaktikon*). Dat woord zal in het vervolg van mijn verhaal een grote rol spelen: onderwijs. Hoe wordt het evangelie van Jezus Christus onderwezen? Doordat je elk mens de Bijbel in de hand geeft en hem zijn weg erin laat zoeken vinden? Doordat elk christenmens opnieuw begint de gezonde leer te ontdekken? Nee, je wijst hem de weg in de Bijbel. Maar hoe dan?

sommige ouderlingen van nu hebben weinig affiniteit met de confessie

Is er een methode van onderwijs die de weg in de Schriften wijst en die (in zekere zin) aan het lezen van de Schriften vooraf gaat? Ik wil in twee bijdragen nagaan:

1. Wat betekent 'leer'?
2. Wat is de 'regel van het geloof' in de oude kerk?
3. Wat zijn de oudchristelijke belijdenissen?
4. In hoeverre zijn de reformatische belijdenissen anders?
5. Een illustratie: waarom schreef Calvijn eerst de Institutie en pas daarna commentaren op de bijbelboeken?
6. De belijdenis is: leerregel in de kerk.
7. De belijdenis is: leesregel bij de Bijbel.

Leer is onderwijs

Wat betekent het woord 'leer' in een uitdrukking als geloofsleer? Termen als *leerstellig* of *dogmatisch* zijn in het postmodern klimaat niet in trek. Het riekt naar starheid. Strakke logica. Naar de pretentie dat je de waarheid in pacht hebt. Nu is het aardige dat de christelijke kerk inderdaad gelooft de waarheid *in pacht* te hebben. In die zin dat de waarheid – Jezus Christus zelf – geopenbaard is. En dat de kerk ook geroepen is het Woord van de waarheid te

bewaren. Als betrouwbare rentmeester – pachter van de Heer. Door de Geest der waarheid die in haar woont.

Het Nederlandse woord 'leer', zoals in geloofsleer, is geijkt door de bijbelvertaling. Zo werd het een centraal begrip in de formulering van het christelijk geloof. Het is belangrijk te zien welke klankkleur de bijbelwoorden hebben. Over Jezus bericht het evangelie dat de mensen versteld stonden over zijn leer (Mat. 7:28), in tegenstelling tot de leer van de Farizeeën (16:12). Het Grieks heeft hier *didachè*, dat beter met 'onderwijs' vertaald kan worden. Het nieuwe onderwijs van Jezus komt met gezag (Mk. 1:22). Ook Jezus zelf duidt volgens Johannes zijn boodschap aan als *didachè*, onderwijs (Joh. 7:16). Hij treedt immers op als rabbi die onderwijs geeft (in het Grieks een *didaskalos* genoemd, Meester). De inhoud van het bijbels 'onderwijs' is altijd het Woord van God. Zijn wil. Wat Jezus van de Vader geleerd heeft (Joh. 8:28). Actief onderwijs. Met een duidelijke aanpak die hart en hoofd overtuigt.

Gezonde leer

Het evangelie dat Paulus in Pafos brengt, heet 'de leer van de Heer' (Hd. 13:12). Hij kan kritisch schrijven over 'allerlei wind van leer' (Ef. 4:14). Een geliefkoosde term van Paulus is daar tegenover: 'de gezonde' of 'de goede leer' (1 Tim. 1:10; 4:6; 2 Tim. 4:3; Tit. 1:9). Een andere term in het Nieuwe Testament is 'onderricht geven' (Gal. 6:6). En onderwijs leidt tot kennis. Alle onderwijs en overdracht van kennis en vaardigheden kan met vormen van het werkwoord *didaskoo* benoemd worden. Het gaat om de vorming van de totale mens. De *didachè* is het geheel van het onderwijs. Wel met een intellectuele component, maar niet met nadruk op een systeem. Zulk onderwijs leidt tot gehoorzaamheid (Rom. 6:17). Het Nederlandse woord 'leer' benoemt niet alleen wat onderwezen of geleerd wordt, maar heeft ook de klank van theorievorming, een afgerond systeem. Het is veelzeggend in dit verband te melden: het eerste geschrift dat ná de boeken van het Nieuwe Testament ons bekend is, heet: *Didaché (Onderwijs) van de twaalf apostelen*. Het stamt uit het begin van de 2e eeuw. Het is geen overzicht van de geloofsleer. Het onderwijst in christelijke levensstijl en vormen van geloofsbeleving, in de omgang met reizende leraars en de leiding van de gemeente. Kortom, het geschrift biedt actief onderwijs in de levende gemeente. Op basis van het onderwijs van de apostelen van Christus.

Regel-matig

Waarom heet dat boekje uit de 2e eeuw niet: *Onderwijs naar de apostolische schriften*? De canon van het Nieuwe Testament was mischien nog niet helemaal omljnd, maar bijvoorbeeld Paulus' brieven zijn al wel gebundeld (2 Pet. 3:16). In zo'n boekje als de *Didachè*

wordt het onderwijs van apostelen (ook al zijn die niet meer in leven) actief doorgegeven. Dat is de oorspronkelijke betekenis van 'traditie': doorgeven wat je aan onderwijs ontvangen hebt. Bij elke avondmaalsviering horen we Paulus zeggen: 'Want zelf heb ik bij overlevering van de Here ontvangen, wat ik u weer overgegeven heb ...' (1 Kor. 11:23).

de oorspronkelijke betekenis van 'traditie': doorgeven wat je aan onderwijs ontvangen hebt

De oudchristelijke kerk mocht de geschriften van Oude en Nieuwe Testament bezitten en die onderwijzen. Hoe deden de leraars dat? Welke methode gebruikten zij? In de eerste eeuwen was er nog geen eenvormige belijdenis. In de tweede helft van de 2e eeuw valt dan de term 'de regel van het geloof' (*regula fidei*) of 'canon van de waarheid'. Steeds in het enkelvoud: dé regel, dé canon.' Maar 'de regel' is nog niet een afgeronde, kerkelijk geijkte belijdenis. En 'de canon' is op dat moment nog niet het geheel van boeken dat de Bijbel vormt. Wat is het dan wel? Denk aan het voorbeeld uit de inleiding: de canon van de vaderlandse geschiedenis, de vastgestelde lijst voor het onderwijs.

Zo is de 'regel van het geloof' of 'canon van de waarheid' een ordelijke opsomming van de belangrijkste punten van het christelijke geloof. Vaak naar de drie-eenheid Gods geordend. Zo'n opsomming begint al wel op de Apostolische geloofsbelijdenis te *lijken*, maar het is dat nog niet. Omdat het doel van de 'regel van het geloof' is: *de norm voor het onderwijs in het christelijk geloof* te formuleren. Daarom: regel, canon. Om je aan vast te houden en naar te richten. Om regel-matig onderwijs te geven: naar de regel van het geloof.

Een voorbeeld van Tertullianus:

'De regel van het geloof is ... deze regel waardoor wij geloven dat er één God, de enige, is en dat Hij de Schepper van de wereld is, die door zijn Woord is afgedaald en in den beginne alle dingen uit niets te voorschijn bracht ...'

Er begint zich een geloofsbelijdenis, een belijdenis op schrift af te tekenen. Maar eerst is de 'regel van het geloof' een vorm van onderwijs.

Schriftgeleerd

Welke plaats heeft de Bijbel dan? De heilige Schriften hebben in de oudchristelijke kerk een heilig gezag. Maar de kerk die in de Schriften onderwijst, leest daar de regel van het geloof uit af: de heilige leer, het gezonde onderwijs. Die heeft geen zelfstandigheid los van de Schrift, maar vervult wel een *eigen rol* ten opzichte van de Schriften in hun veelheid.

Voor de vroege kerkvaders was de 'regel van het geloof' richtinggevend bij de exegese van bijbelteksten. De vele schriftwoorden vormen een eenheid. Waarin al die boeken en teksten een eenheid vormen – dát is wat de 'canon van de waarheid' verwoorden wil. Die helpt om valse uitleg van schriftwoorden te corrigeren en dwaling te weerleggen. Want elke ketter heeft zijn letter. Schriftgeleerdheid hoeft niet elke generatie opnieuw te beginnen, maar wordt compact in de 'regel van het geloof' overgeleverd.

In de loop van de derde eeuw krijgt de belijdenis die wij als Apostolicum kennen, duidelijker vorm. En gaat samenvallen met de 'regel van het geloof'. Het onderwijs mondt uit in de doop, waarbij de dopeling het geloof belijdt. Hij stemt samen met de belijdenis die hem aange-reikt is. Het duurt overigens tot de 4e eeuw dat het leenwoord 'canon' in de Latijns sprekende kerk in het Westen voor de lijst van bijbelboeken gebruikt wordt (Eusebius). Voor de Grieks sprekende kerk in het Oosten blijft het dé term voor de geloofsleer blijft. Bijbel, belijdenis én onderwijs zijn nauw verbonden en toch onderscheiden.

Geloofsbelijdenis

Van de veelheid van oudchristelijke belijdenissen zijn er drie tot oecumenische belijdenissen in de kerk van het Westen geworden: het Apostolicum is de eerste, die van Nicea de tweede, en de derde staat op naam van Athanasius (en weerspiegelt in feite de theologie van de grote Augustinus). De oudchristelijke belijdenissen zijn in de gereformeerde kerken onomstreden. Lofprijzing op de drie-enige God. Zo stellig canon van de waarheid en regel van het geloof dat de derde belijdenis zo eindigt: 'Dit is het algemeen geloof. Wie dit niet oprecht en standvastig gelooft, zal; niet behouden kunnen worden'.

in de evangelische beweging zijn ook 'statements' te vinden die een kernbelijdenis bieden

In de zestiende eeuw voelde men de noodzaak het christelijk geloof opnieuw te belijden. Niet als 'gereformeerd geloof'. Als katholiek christelijk geloof 'naar de gereformeerde religie'. Oftewel: volgens de her-vormde (in plaats van vèr-vormde) godsdienst. Het woord 'religie' is actief: zoals wij vandaag God dienen in woord en daad. Daarom kan 'gereformeerd' naar de oorspronkelijke bedoeling niet iets anders dan christelijk betekenen! De reformatoren wilden in de eerste plaats geen nieuwe kerk stichten. En in de tweede plaats niet een segment van iets 'algemeen christelijks' zijn. De gereformeerde kerk is de christelijke kerk die opnieuw gevormd moest worden.

Om die reden zagen de kerken van de Reformatie zich gedrongen het geloof opnieuw onder woorden te brengen.

1. De Nederlandse Geloofsbelijdenis krijgt als titel: *Ware christelijke belijdenis van de Nederlandse kerken, inhoudende de hoofdsom van de leer van God en van de eeuwige zaligheid der zielen*. Wat een pretentie!
2. De Heidelbergse heet in het Nederlands: *Catechismus of onderwijs in de christelijke leer, evenals de ceremoniën en gebeden*. Zowel de termen 'onderwijs' als 'christelijke leer' vormen de uitleg van Catechismus.
3. De Dordtse Leerregels bieden de 'rechtzinnige leer van de vijf artikelen': 1. de goddelijke verkiezing, 2. Christus' dood en de verlossing van de mensen, 3. de verdorvenheid van de mens en 4. zijn bekering tot God, 5. volharding van de heiligen. Het vijftal wordt *canones* genoemd, leer-regels. Om het onderwijs in de leer langs te leggen.

De drie oecumenische belijdenissen worden voluit aanvaard (NGB art. 9). Toch groeit uit de veelheid van confessies, geboren in de eeuw van de Reformatie, opnieuw een drietal dat in de gereformeerde kerken in Nederland gezag

termen als leerstellig of dogmatisch zijn in het postmodern klimaat niet in trek

krijgt: 1. een hoofdsom van de leer, 2. onderwijs in de christelijke leer en 3. regels voor het leren. Daarmee zijn we dus dichtbij de termen van de oudchristelijke kerk!

Leer onderwijs

Het anabaptisme moest vroeger niets van belijdenissen weten. Ook nu nog zetten sommigen in de evangelische beweging zich tegen elke kerkelijke confessie af. Toch zijn ook daar inmiddels 'statements' te vinden die een kernbelijdenis bieden. Niet katholiek, omdat die niet algemeen aanvaard zijn – zelfs niet in de evangelische wereld. Maar ze zitten wel dicht tegen de drie oudchristelijke belijdenissen aan. Dat geeft gereformeerde kerkleden het idee: we zijn het in de kern van het christelijk geloof toch eens?!

Het gevaar is dat de meest nabije eenheid die de Heer ons schenkt – in de plaatselijke kerk van gereformeerde belijdenis – afgebroken wordt. Dat ieder individualistisch, ieder voor zich beslist wat hij voor fundamenteel en niet-fundamenteel houdt. En kalft de rol van de belijdenissen van de grote Reformatie af: onderwijs van de breedte van de gereformeerde, dat is christelijke manier van het dienen van God.

Er is verschil tussen de drie oecumenische belijdenissen (van de oudchristelijke kerk) en de drie reformatische (uit de 16-17e eeuw). Daar kom ik volgende week op terug, zo de Here wil. Wat ik in dit eerste artikel wilde laten zien is:

- De heilige Schrift is ook gegeven om te onderwijzen (2 Tim. 3:15).
- Het actieve onderwijs in de Schriften geeft de goede en gezonde leer aan de gemeente en de catechumeen.
- Dat onderwijs kristalliseert in een 'regel van het geloof' of een 'canon van de waarheid'. Dat is een van de functies die de aangenomen belijdenis overnam.
- Geformuleerde geloofsleer, zoals de belijdenissen bieden, is onmisbaar. Om helder, samenhangend en overtuigend onderwijs in de Schriften te bieden.

In één lijn

Het reformatische sola scriptura (alleen de Schrift – géén traditie) wordt in de evangelische beweging tot een nuda scriptura (slechts de Schrift – géén confessie). Maar ... we zeggen het toch zélf in de Nederlandse geloofsbelijdenis: 'Men mag ook geen geschriften van mensen, hoe heilig de schrijvers ook geweest zijn, op één lijn stellen met de goddelijke Schriften ...' (art. 7)? Dat geldt dan toch ook voor onze belijdenis, hoe gereformeerd die ook moge zijn! Ja, op één lijn stellen mag niet: op dezelfde hoogte van gezag over leer en leven van de christen. Maar dit zinnetje wil beslist niet elke lijn tussen Schrift en geschrift doorsnijden. Hoogste tijd om de belijdenis weer in één lijn te zien met Gods Woord.

Dr. Erik de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

- 1 De Latijnse schrijvers (als Tertullianus) gebruiken *regula fidei*, de Griekse (als Irenaeus) *kanoon tēs alētheias*. Het Latijnse *canon* betekent ook: regel

Bruiloft

**Luister, dochter, zie en hoor,
Psalm 45:10a**

J.B. de Rijke ■

Je kunt er zomaar tegenop lopen. Een bruidspaar op hun huwelijksdag. Alles en iedereen straalt. Het bruids-paar nog het meest. Op, wat wordt genoemd 'de mooiste dag van je leven'. En zo zijn er wel meer superlatieven. Het lijkt er bij te horen dat op een huwelijksdag alles even wat buiten proporties is. Dus ook het liefdeslied van Psalm 45. Misschien te zingen op een huwelijksdag. Of bij een preek die over het huwelijk gaat. Maar dan nog vraagt het wel wat 'vertaling'. Anders is en blijft het toch een wat mysterieus lied. Een beetje overdreven ook.

Voorbereiding

Als je de hulp erbij neemt van Gods Woord, komt dit lied ineens in een ander licht te staan. Want met Hebr.1:8-9 zien we ineens wie de bruidegom is die hier wordt bezongen. Nog mysterieus in het O.T. Een schaduw van wie zou komen. Maar met de werkelijkheid van Jezus Christus zie je Hem ineens als de bezongen koning. De bruidegom. En met Christus als bruidegom kan het wat vreemde lied van Ps. 45 je niet langer vreemd blijven. Want in de spiegel van Gods Woord ontdek je dan jezelf met de anderen als de bruid van Christus. Een bruid klaar om haar bruidegom te ontmoeten. Een bruid in advent. Verwachting. Maar wil zij er echt klaar voor zijn dan moet er nog wel wat gebeuren. De ontmoeting vraagt voorbereiding. De eerste oproep is: luister, zie en hoor. In het kader van Advent bekende klanken. Want toen de koning-bruidegom kwam, ging een heraut voor Hem uit. En luid klonk de stem in de woestijn: Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden! De stem riep mensen weg uit de routine van hun leven. Een leven dat al lang zonder God werd geleefd. Een leven waarin mensen met God leefden, maar ook geen raad wisten met hun zonden. Een leven waarin mensen een mooie godsdienstige routine hadden opgebouwd, maar zonder echte relatie met God. En een stem riep. Riep hen tot bezinning. Riep hen op om in te zien. Om met de ogen van de koning-bruidegom naar hun leven te kijken. Om in te zien dat ze Hem zo niet konden ontmoeten.

Nog klinkt het Woord

Door de wereld gaat nog steeds een woord. Hoor, zie en luister. Wie luistert, hoort roepen. In het Woord klinkt de stem van de bruidegom. En Hij roept mij. Ik kijk om me heen. Echt geen vergissing? Hebt u het tegen mij? En wanneer ik nog wat beter luister dan hoor ik van vrij spraak. Vergeving van zonden. Een mooi nieuw leven. Dan hoor ik van een bruiloft, met nieuwe wijn. Eens riep het Woord de mensen de woestijn in. Weg bij alles wat hen bond en gebonden hield. Wie hoort weet zich ook nu de woestijn in geroepen. En dat is een ander leven dan wie achterblijven omdat ze niet horen of zien. De woestijn in lijkt een eenzaam avontuur. Maar de stem zegt: 'hoor, zie en luister'. En als ik luister zie ik dat ik niet alleen ben. Ik ben samen met anderen. Samen met de anderen de bruid van de bruidegom.

Verwondering

Als ik hoor dan verwonder ik me erover dat ik bij die koning-bruidegom mag horen. En misschien dat anderen het heel vreemd vinden dat ik dan allerlei superlatieven gebruik om daarvan te zingen. Maar ja, ik begrijp dat wel. Want ik besef dat een bruid die de liefde van haar leven mag ontmoeten om met Hem te trouwen meer straalt op die dag. Zelfs in afwachting van die dag is het al feest. Want het is Advent. Hij komt. En ik bereid me voor door te horen, te zien, te luisteren.

Ds. Jan Bert de Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen a.d. IJssel.

Niet meer zondigen?

wandelen met God

'We weten dat iemand die uit God geboren is niet zondigt', schrijft Johannes.

Zondig ik dan echt niet meer?

Of ben ik niet uit God geboren?

B. Luiten ■

Het was aan het eind van een evangelisatie-week. Terwijl het terras bij de bus werd afgebroken, op het plein in de binnenstad, zaten we met enkele gasten na te praten op een muurtje. Enkelen hadden een sigaret tussen hun vingers, sommigen hadden een pilsje. Ineens liepen er wat leden van een bekende Pinkstergemeente langs, we hadden ze al eerder ontmoet die week. Zonder enige aankondiging wezen ze naar ons, en zeiden: 'jij bent niet wedergeboren, jij niet, en jij ook niet'.

Pardon?!!

'Nee want jullie roken nog, en drinken alcohol.' Zolang je zondigt ben je niet uit God geboren (1 Joh. 5:18).

Onvoorstelbaar, dat dit zo wordt toegepast. Maar het staat er toch?

Wat er niet staat

Op die manier is al menig een in de problemen gekomen, en niet alleen bij de Pinkstergemeente. Want het staat er toch maar!

Toch schrijft Johannes ook, in dezelfde brief, dat we onze zonden hebben te belijden. Als we die ontkennen, misleiden we onszelf (1 Joh. 1:8-10). Dit schrijft hij, om voor zonden te bewaren. Mocht iemand toch zondigen, wij hebben een voorspraak bij de Vader: Jezus Christus, de rechtvaardige (1 Joh. 2:2).

Dit is onderwijs, dat als een rode draad door heel de Schrift loopt. En dat dagelijks zijn toepassing vindt in ons gebedsleven, als we bidden zoals Jezus ons leert.

Als we dat allemaal in rekening brengen, gaan we nog eens beter kijken om Schrift met Schrift te vergelijken. De bedoeling kan kennelijk niet zijn, dat we helemaal geen zonde meer doen. Maar wat bedoelt Johannes dan wel?

Het is verrassend om te ontdekken, dat in de Bijbel verschillende woorden worden gebruikt om 'zonde' aan te duiden. Meestal staat er een term die aangeeft, hoe we daarmee ons doel missen. Maar er kan ook sprake zijn van 'over-

treding' of zelfs van 'wetteloosheid'. Dat is niet allemaal hetzelfde. 'Zonde' gaat altijd tegen God in, en is daarom zo ernstig dat er verzoening voor nodig is. Dat kan ons allemaal overkomen, en overkomt ons ook. Maar 'wetteloosheid' is méér: daarin gaat het niet om overtreden van Gods wil, maar om het *verwerpen* ervan. Kinderen kunnen overtreden, maar verwerpen doet een vijand. Die verzet zich tegen God en tegen alles wat God doet. Dát is waarover Johannes schrijft. Helaas is dat in de NBV minder duidelijk geworden. Daar staat nu als vertaling van 1 Joh. 3:4: 'Ieder die zondigt, overtreedt Gods wet, want zondigen is Gods wet overtreden'. Maar Johannes gebruikt daar een ander woord, dat in de vertaling van 1951 duidelijker naar voren kwam: 'Ieder die de zonde doet, doet ook de *wetteloosheid*, en de zonde is wetteloosheid.' Dit is een specifiek gebruik van het woord zonde, het duidt op het verzet van een vijand die de wet verwerpt. Zo kan Johannes vervolgens schrijven, dat wie de zonde doet uit de duivel is. En andersom, dat wie uit God geboren is, niet zondigt. Verzet tegen God is typisch duivels werk. Kinderen van God kunnen nog op allerlei manier in zonde vallen, maar dé zonde, het verwerpen van God, dat doen kinderen niet.

In 1 Joh. 5 komt dit onderscheid terug. Er is zonde, die God vergeeft, als je erom bidt. Maar er is ook zonde tot de dood (1 Joh. 5:16). Het is het verschil tussen overtreding en verwerping van Gods wet. Net zoals er verschil is tussen leven uit God en leven uit de boze (1 Joh. 5:18,19).

Wat er wel staat

Is daarmee de scherpte van een tekst afgeslepen? Juist niet. Nu komt dit woord pas goed op ons af!

Zolang de indruk ermee wordt gewekt, dat wie uit God geboren is nu al een mate van zonde-loosheid bereikt, worden oprecht gelovige men-

sen erdoor neergeslagen en van alle moed beroofd. Dan lijkt het woord scherp, maar het is in feite een botte bijl waarmee wordt gehakt. Zoals toen op dat plein in de binnenstad. Maar als de ware zin wordt onthuld, gaan we allemaal rechtop zitten. Want dan staat er een enorme waarheid, die ons meteen aan de zelfbeproeving doet beginnen. Hier staat namelijk: wie werkelijk uit God geboren is, zal zich nooit als vijand van God gedragen. Niet meer en niet minder.

Vrij vertaald komt dat neer op: een kind van God is altijd loyaal aan zijn Vader. Daar mag ieder over nadenken. Is dat zo, ben ik altijd loyaal?

Er hoeft soms maar weinig te gebeuren, of die loyaliteit wordt ingetrokken. Als God met iemand een weg inslaat die moeilijk te bevatten is, kan zomaar een houding van verzet worden aangenomen. 'Boos zijn op God' ontmoet bij velen begrip, of ook herkenning. 'Dan heeft Hij eerst wat uit te leggen', zo wordt dan gezegd. Of als God de schuld krijgt van wat mensen elkaar aandoen, 'omdat Hij het toch kan voorkomen', kunnen gelovigen dat schaamteloos afstandelijk laten passeren. Alsof het hun niet raakt, dat zo over hun Vader wordt gesproken. Hoezo loyaal?

Het lijkt soms geaccepteerd gedrag om bij verdriet en tegenslag kritisch te zijn op God, om je dan eigenzinnig op te stellen. Om geen sterkere woorden te gebruiken.

Over dat alles heeft Johannes het dus wèl! Verzet, verwerping, bewust gekozen afstandelijkheid, onbeheerste kritiek, dat zijn allemaal uitingen van vijandig gedrag. Zo gedraagt zich niet een zoon of een dochter, die van Vader houdt. De vraag is dan: hoe diep zit dat bij jou, dat jij je kind van God noemt?

Het is een bekend feit, dat kinderen uiterst loyaal kunnen zijn aan hun aardse vaders. Zelfs als je zou wensen, dat ze het (in negatieve situaties) wat minder zouden zijn. Dan blijkt toch de band zo sterk, en niet weg te denken. Zoiets, en dan nog meer, is wat de heilige Geest werkt in de harten van Gods kinderen. Hij maakt ons één met de Zoon. Hij geeft ons deel aan de liefde van de Zoon, aan zijn toewijding, zijn blijdschap. Met Hem komen we bij Vader thuis. Wat dat betekent mogen we ruimschoots ervaren. Het is een verbondenheid die niet afhankelijk is omstandigheden.

Gods kinderen blijven loyaal als een geschenk van boven: 'het zaad van God blijft in hen' (1 Joh. 3:9). Het zaad is het begin van dat nieuwe leven, dat God geeft door te spreken tot ons hart. Zo komen zelfs doden tot leven, zo sterk is dat spreken. Terwijl dat spreken nooit buiten ons om gaat, het vraagt om luisteren en aanvaarden, om een nieuw bewustzijn: kind van God te *willen* zijn.

Treffend komt dat samenspel naar voren in 1 Joh. 5: 'We weten dat iemand die uit God geboren is niet zondigt. De Zoon die uit God geboren werd, beschermd hem, zodat het

kwaad geen vat op hem heeft'. De Zoon beschermt je voor de boze, en als jij in de sfeer van de Zoon blijft, neem je geen vijandige houding aan. Dat is logisch en levensecht, gerekend vanuit je nieuwe leven.

Uit God geboren

Door dit alles wordt tevens glashelder, wat wedergeboorte wel is en wat niet. Maar al te vaak wordt hiermee bedoeld op een perfect leven, dat alle zwakheid en overtreding al achter zich heeft gelaten. Op die manier kun je op straat aangesproken worden, met de haast dreigende vraag: 'ben je wedergeboren?'. Als je daarop 'ja' durft te zeggen, word je ter plekke doorgezaagd om te kijken of het echt waar is. Dus zegt menig een van schrik: 'dat weet ik niet', heel onzeker. En heel jammer.

Want het woord is juist zo duidelijk: het ziet niet op het stralend resultaat, uiteindelijk, maar op een *nieuw begin*. Het is een geboorte! Je eerste geboorte was uit Adam, je tweede geboorte is uit Woord en Geest om je leven voortaan te laten beginnen bij Jezus Christus. Dat is dan nog lang niet af, je zult net als een opgroeiend kind nog veel moeten leren. Maar het verschil is al groot en aanwijsbaar: alles in je begint voortaan niet meer bij je zelf, je begin is in God, in zijn liefde en geborgenheid. Een kind kan fouten maken, zelfs zondigen, maar het weet wel wie zijn vader en zijn moeder zijn. Daar valt het altijd op terug, dat eigene verloochent zich niet, of het kind moet bewust de banden verbreken.

Onze wedergeboorte is geheel uit God. Wie heeft ooit zijn eigen geboorte bewerkt? Tegelijk spreekt God van bekering. Wedergeboorte en bekering zijn de beide kanten van ons nieuwe leven. Het is helemaal een geschenk om ook helemaal te aanvaarden én zuinig op te zijn.

Dus zeg gerust ja, als je Jezus lief hebt en ze vragen of je wedergeboren bent. En blijf bij die liefde als het leven anders gaat. Want God is dan nog steeds diezelfde Vader voor je. En jij bent zijn kind.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Kennisgeving van een attestatie

In Zwolle-Centrum komen per jaar gemiddeld 150 nieuwe leden binnen, en bijna net zoveel attestaties. Soms komen namelijk wel eens twee of meer personen op één attestatie binnen.

B. Luiten ■

Een goede gewoonte is dat, om als zusterkerken dergelijke aanbevelingsbrieven aan vertrekkende leden mee te geven én van elkaar te aanvaarden. Het is een primaire uiting van kerkverband. Het getuigt ook van pastorale zorg; we laten onze leden niet zomaar vertrekken. We geven ze een aanbeveling mee en bieden hen op die manier een goede ingang in de gemeente elders.

Voor doopleden wordt een attestatie opgestuurd. Belijdende leden krijgen de attestatie mee, omdat het een daad is van geloof en van persoonlijke verantwoordelijkheid om zich te voegen bij de nieuwe gemeente.

Daarbij hebben we afgesproken, dat de kerken elkaar ook *rechtstreeks* zullen informeren over attestaties, die afgegeven zijn (kerkorde art. 63). Dan weet die andere kerkenraad alvast, dat de mensen onderweg zijn. En mocht het inleveren van de attestatie uitblijven, kan er aan de bel worden getrokken. We laten onze leden niet zomaar verdwijnen, immers. En in een studentenstad gaat het vaak om jongeren, die nog maar net op eigen benen staan.

Welnu, het valt ons hier op, dat dergelijke rechtstreekse kennisgevingen niet altijd meer worden gedaan. Vergelijken we de aantallen, dan moeten we constateren dat van de ingediende attestaties slechts 30% door een zusterkerk werd aangekondigd. *Dus in 70% van de gevallen gebeurde dat niet.* Of misschien gebeurde het nog wel vaker niet, want ik kan alleen vergelijken met de attestaties die wel werden ingeleverd. Te vrezen valt, dat inmiddels menige attestatie tussen wal en schip is verdwenen: wel afgegeven ergens, maar hier niet ontvangen. En omdat er geen bericht werd gedaan, had niemand hier iets in de gaten.

Daarom deze voetnoot, om te lezen. Maar ook een noot om samen te kraken. Het gaat hier niet om 'regeltje' van de kerkorde, zoals wel eens kan worden gezegd. Het gaat om mensen, en onze zorg voor hen, in de naam van de Heer.

Ds. Bas Luiten

“We moeten voor God op de knieën gaan”

Als hij in zijn jeugd over het geloof sprak, ging het vrijwel automatisch over de kerk. Later kreeg hij meer oog voor de persoonlijke beleving van het geloof. Dat die in preken niet altijd aan bod komt, vindt hij een groot gemis. Wubbo Scholte (49): “Het kost me soms moeite me echt aan God over te geven.”

W.M. Bakker ■

Het gesprek heeft plaats in de ruime spreekkamer van Scholte. Hij heeft in Putten een psychotherapie- en adviespraktijk aan huis, waarin hij enkele dagdelen per week cliënten ontvangt. Ook is hij teamleider deeltijdbehandeling van de afdeling volwassenen van de Gelderse Roos in Ede.

De boekenkast van de psychotherapeut weerspiegelt zijn brede interesse. Naast tal van titels op het terrein van hulpverlening en pastoraat valt onder meer de serie Commentaar op het Nieuwe Testament onder redactie van dr. J. van Bruggen op.

Strijdbaar

Scholte groeide op in een predikantsgezin. “Ik kreeg het geloof met de paplepel ingegoten. In mijn jeugd lag de nadruk sterk op de uitwendige consequenties van het geloof, met name de kerkkeuze. We waren vrij strijdbaar. Als jongen legde ik in discussies uit waarom de vrijgemaakte kerk de ware kerk was. Het ging bijna altijd over de kerk of over ethische zaken - wat mag wel en wat mag niet? -, maar niet over de vraag hoe je zelf tegenover God stond. Met het geloof werd vooral op een verstandelijke manier omgegaan. Er lag een sterke nadruk op de verbondsprediking en de doorgaande reformatie.”

de boodschap van Boven moet toch verbonden worden met wat er beneden speelt

Hij juicht het toe dat er later meer aandacht kwam voor de persoonlijke kant van het geloof, maar signaleert dat veel gereformeerden het nog steeds moeilijk vinden daarover te spreken. “Vanuit je eigen band met God contact maken met elkaar, is lastig. Het maakt je ook kwets-

Wubbo Scholte

Naam: drs. W.R. (Wubbo) Scholte

Leeftijd: 49 jaar

Woonplaats: Putten

Burgerlijke staat: getrouwd, vader van vier dochters en een zoon

Beroep: psychotherapeut

baar. In onze gemeente houden we ons sinds enige tijd bezig met ‘intensief Bijbellesen’ in kleine groepjes. Ik merk dat de gesprekken daardoor persoonlijker worden, dat je dichter bij elkaar komt.”

Preken blijven in de optiek van Scholte vaak te veel op afstand. “Tachtig, negentig, procent van de predikanten die ik hoor, maakt in de preek nauwelijks contact met de gemeente. Ze plegen exegese - vaak vrij gedegen -, maken een toepassing en gooien de boodschap dan als het ware over de schutting. Gemeentelieden moeten dan maar zien wat ze ermee doen. De boodschap wordt niet in hun belevingswereld geplaatst. Terwijl de boodschap van Boven toch verbonden moet worden met wat er beneden speelt.”

Scholte vindt het belangrijk dat een predikant zich inleeft in wat een bijbelgedeelte bij zijn

hoorders losmaakt. “Als dat gebeurt, verandert de sfeer in een kerkdienst. Dan word ik geraakt. Dat gebeurt eerlijk gezegd vaker buiten dan binnen onze kerken. Een aantal christelijke gereformeerde predikanten is vanuit de ‘Nadere Reformatie’ meer op het persoonlijke element gericht. Bij evangelischen zie je dat vanuit een andere invalshoek ook. Ik ben wel eens bang dat we in onze kerken de slag verliezen als het erom gaat hoe mensen worden aangesproken.”

Aanvechtingen

In zijn eigen geloofsleven maakte Scholte een ontwikkeling door. “Toen ik op de Sociale Academie zat en de opleiding voor godsdienstleeraar volgde, was ik heel sterk met geloofsvragen bezig. In die tijd, waarin ik ook kennismaakte met de moderne theologie, heb ik de nodige twijfels en aanvechtingen gekend. In de periode daarna ging ik op een typisch vrijgemaakte manier met het geloof om. Ik

schuldbelijdenis heeft een belangrijkere plaats in mijn leven gekregen

sprak vooral over de kerk en over geloofsdenkenbeelden, in plaats van over God Die dichtbij is en door Zijn Geest ook in mij wil wonen.”

Mede door zijn betrokkenheid bij de organisatie van de Alpha-cursus in Putten houdt dat laatste aspect Scholte sinds enkele jaren meer bezig. “Die cursus heeft me sterk geconfronteerd met de vraag hoe ik zelf in het geloof sta. In eerste instantie richtte ik me vooral op de cursisten. Maar ik merk dat de thema’s die aan de orde komen ook bij mezelf iets uitwerken. Ik sta meer dan vroeger open voor de Heilige Geest. En schuldbelijdenis heeft een belangrijkere plaats in mijn leven gekregen, waardoor ik ook dicht bij God ben gekomen. Maar het kost me soms nog wel moeite om me echt aan Hem over te geven.”

Hulpverlener

Al vele jaren is Scholte in de geestelijke gezondheidszorg werkzaam. “Als hulpverlener probeer ik mensen in contact te brengen met zichzelf en met anderen - dat zijn cliënten vaak gedeeltelijk of helemaal kwijtgeraakt -, en help ik hen daarin te groeien. Soms hebben ze zichzelf, bijvoorbeeld door allerlei teleurstellingen, ingepakt in een aantal lagen van zelfbescherming. Door therapie kan de beleving weer een plek krijgen in hun leven. Dat werkt ook door in hun geloof. Cliënten die met zichzelf in de knoop zitten, ervaren vaak afstand tot God.” De psycholoog vindt het een uitdagende

mensen te helpen in hun ontwikkeling, “zodat ze de regie in hun eigen leven weer oppakken. Vaak voelen ze zich slachtoffer van allerlei tegenslagen en zijn ze zich ook zo gaan gedragen. Het mooiste is als ze weer levensmoed krijgen en uiteindelijk als regisseur naar buiten gaan. Als dat lukt, is het feest. Dat is mooi om mee te maken.”

In de eerste jaren dat hij als hulpverlener werkte, kwam het geloof in gesprekken met cliënten nauwelijks ter sprake. “Ik ben opgeleid met de gedachte dat je psychotherapie en geloof moet scheiden. Toen ik indertijd bij een Riagg werkte, vertelde een vrouw over het overlijden van haar vader. Ze verwachtte hem terug te zien, want ze geloofde in reïncarnatie. “Geloof jij dat ook?”, vroeg ze. Ik wist niet goed wat ik daarmee aan moest en heb alleen gezegd: Nee, ik geloof in het koninkrijk van God. Verder zijn we daar niet op doorgegaan. Een paar maanden later zei die vrouw: “Ik geloof ook in God.” Ik was verbaasd. Ze herinnerde mij toen aan dat ene zinnetje over het koninkrijk van God. Dat had haar aan het denken gezet. Ze was naar de EO gaan luisteren, naar de kerk gegaan en uiteindelijk tot geloof gekomen. Jaren later ben ik haar nog eens tegengekomen. Toen bleek dat ze het geloof, ondanks zware beproevingen in haar leven, ook heeft kunnen vasthouden.”

Godsbeeld

Tegenwoordig ziet Scholte meer dan vroeger samenhang tussen psychische problematiek en de manier waarop mensen in het leven staan. “Cliënten ervaren het als plezierig als alle terreinen van hun leven, dus ook het geloof, aan de orde kunnen komen. Als ze christen zijn, komt vaak hun Godsbeeld ter sprake. Dat is nogal eens een verwrongen Godsbeeld. Daarbij moet ik als christentherapeut wel een scheiding aanbrengen tussen mijn privé opvattingen en mijn professionele taak. Als het om hun Godsbeeld gaat, stimuleer ik mensen daarover met hun predikant, ouderling of andere mensen uit hun gemeente verder door te praten.” De manier waarop mensen met psychiatrische problemen in hun kerkelijke gemeente worden opgevangen, laat volgens Scholte nogal eens te wensen over. Hij zegt daarover regelmatig schrijnende verhalen te horen. De hulpverlener adviseert ambtsdragers: “Houdt contact, al is het maar vijf minuten, ook als gemeenteleden de indruk wekken dat ze dat niet willen. Het gaat vaak om mensen die wat buiten de ‘mainstream’ lopen. Dat vraagt om investeren in geduld. Stel vragen: Waar zit je mee, wat kunnen we in de gemeente voor je doen? Zeker als het om zware problemen gaat, moet je het contact nooit in je eentje onderhouden, maar samen met anderen.”

Gehandicapt

Dat het vaak niet eenvoudig is ingrijpende

gebeurtenissen in het leven een plek te geven, weet Scholte ook uit eigen ervaring. “Onze oudste dochter, Rebekka, is verstandelijk gehandicapt. Dat heeft een sterk stempel op ons gezin gezet. We hebben daarvoor in het verleden ook gezinsgesprekken gehad bij een Riagg. Zelf heb ik er veel tijd voor nodig gehad om te accepteren en te verwerken dat Rebekka verstandelijk gehandicapt is. De eerste keer dat ik dat hardop uitsprak, kon ik mijn ogen niet droog houden.” Scholte zegt vaak geroerd te zijn door de spe-

moet missen in het leven, vind ik dat heel pijnlijk en verdrietig. Maar het ontroert me als ik haar vaste geloofsvertrouwen zie. In een van de boeken van Randy Alcorn staat een passage over iemand die op deze aarde verstandelijk gehandicapt was en op de nieuwe aarde college in omgangsvormen geeft. Wat op aarde je handicap is, kan in de hemel je kwaliteit zijn. Ik weet niet of dat zo is, maar ik vond het wel een mooie gedachte.” Een bijbelgedeelte dat Scholte hielp om zijn ‘waaromvragen’ los te laten, waren de eerste elf

zelf heb ik er veel tijd voor nodig gehad om te accepteren en te verwerken dat onze oudste dochter verstandelijk gehandicapt is

ciale diensten voor mensen met een verstandelijke handicap die hij jarenlang bezocht in Spakenburg. “Aan de ene kant was het schrijnend: een kerk vol met gehandicapten. Maar het was ook heel mooi. Ik vond het bijvoorbeeld ontroerend als ik zag dat die stoere Spakenburgse diakenen samen met glunderende gehandicapten gingen collecteren.” Lange tijd hield de ‘waaromvraag’ Scholte bezig, als het om de handicap van zijn dochter ging. “Ik ben daar nooit goed uit gekomen en heb die vraag uiteindelijk maar laten rusten en me daarmee overgegeven aan God. Als ik zie wat Rebekka vanwege haar handicap allemaal

verzen van Jakobus 4. “In vers 10 staat dat je voor God op je knieën moet gaan, dat je je klein moet maken voor Hem: Verneder u voor de Heer, dan zal Hij u verheffen. Als ik ‘waaromvragen’ stel, maak ik me niet klein voor God. Maar als ik voor Hem op de knieën ga, zal Hij me optillen. Dat vind ik een prachtig beeld. Als ik dan naar Rebekka kijk, vind ik het mooi om te zien hoe zij gelooft als een kind en daarin een voorbeeld is voor mij.”

W. M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk in Harderwijk en journalist van het Reformatorisch Dagblad.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis

EINDREDACTEUR:

Dr. E.A. de Boer

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, J.M. de Jong, Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik, Drs. H. Veldman

BESTUURSLEDEN STICHTING DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter), Drs. B. Bos (secretaris), Ph. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Een Amerikaanse biografie van Douwe van der Werp

Wie de Afscheiding van 1834 een beetje kent, is meer dan eens de naam van Douwe van der Werp tegengekomen. Behalve in de kerk nam hij ook in het onderwijs een bijzondere plaats in. Dat bleek al in de Groningse plaats Houwerzijl, in de dagen dat ds. Hendrik de Cock in Ulrum stond.

H. Veldman ■

Douwe van der Werp (*1811 te Groningen) was ondermeester in Houwerzijl, maar kreeg in 1833 ontslag door het ingrijpen van niemand minder dan schoolopziener prof. Petrus Hofstede de Groot. Deze ex-vriend van De Cock nam geen genoegen met de 'cocksiaanse' gezindheid van de schoolmeester en brak diens pas begonnen loopbaan in het onderwijs op onbehoorlijke wijze af. Van der Werp werd toen 'assistent' van De Cock, hij werkte in de herfst van 1834 aan de eerste gereformeerde school te Smilde, trad vervolgens op als oefenaar in Dwingeloo, reisde vaak met De Cock mee het land door, werd in 1835 'president' van de kerkenraad van Uithuizermeeden en werkte op enthousiaste manier mee aan de uitbreiding van de Afscheiding. Rond 1840 leek het erop dat hij predikant bij de Kruisgemeenten zou worden, maar van die weg kwam hij terug en werd in 1844 geordend als predikant in de afgescheiden gemeente van Leeuwarden. Daarna diende hij in Nederland nog vijf gemeenten.

Over hem is nu een Amerikaanse biografie verschenen, geschreven door Janet Sjaarda Sheeres te Grand Rapids. Zij is kerkhistorica aldaar en van Nederlandse afkomst (geboren in Burum, Fr.); getrouwd met ds. Gerrit W. Sheeres, wiens vader ooit gereformeerd predikant was in het Groningse Lutjegast (waar deze als ds. Scheeres bekend stond). Dat de schrijfster zich zo intensief met Douwe van der Werp heeft bezig gehouden wordt door minstens twee dingen bepaald:

1. Van der Werp was van 1861 - 1864 predikant van de afgescheiden gemeente Burum;
2. De levensroute van Douwe van der Werp voerde in 1864 naar Michigan in de Verenigde Staten, waar hij predikant werd bij 'de Ware Hollandse Gereformeerde Kerk', voortgekomen uit de Afscheiding.

In een sympathieke setting heeft Janet Sjaarda voor haar lezers een fraai levensverhaal van Douwe van der Werp gecomponeerd. We feliciteren haar ermee dat haar jarenlange studie mocht leiden tot een uitgave als deze. Haar eerste lezersgroep zal allicht bestaan uit gereformeerde Amerikanen (met een Nederlandse achtergrond), maar ook in ons land zal menig een uitzien naar haar biografie omdat Van der Werp zich ook hier op velerlei manier heeft ingezet voor de afge-

scheidenen. Aan de soms felle discussies onder de afgescheidenen die ook in Amerika gevoerd werden, nam Van der Werp soms in alle hevigheid deel, getuige ook zijn publicaties in Nederland en zijn persarbeid als redacteur van het Amerikaanse blad *De Wachter*. Van der Werp die in de USA tien gemeenten stichtte en doceerde aan een predikantenopleiding, overleed in 1876.

Het boek is voorzien van een uitvoerige chronologische lijst van data die óf met Douwe van der Werp (en zijn familie) óf met de politieke en godsdienstige situatie in Nederland en Amerika te maken hebben. Een goede zaak voor Amerikanen die steeds verder komen af te staan van hun Nederlandse 'roots', maar waarschijnlijk niet minder goed voor Nederlanders.

De illustraties - waarvan veel uit Nederland afkomstig - zijn met zorg gekozen, al zitten er hier en daar een paar foutjes in de onderschriften; zo is de vergadering van het classicaal bestuur van Middelstum (dat De Cock in december 1833 schorste) niet in Middelstum gehouden, maar in het waterschapshuis te Onderendam (p. 22 en 23).

Niet alle vragen in verband met Van der Werp heeft de schrijfster beantwoord. Zo blijven we nog erg benieuwd naar zijn vroegste pogingen om predikant te worden naast De Cock: heeft hij dat misschien eerst in Smilde, later in Dwingeloo en daarna in Uithuizermeeden nagestreefd? En wat is zijn diepste drijfveer geweest om zich tijdelijk bij de Kruisgezinden aan te sluiten? Misschien is het zo dat we hierop nooit een antwoord meer krijgen omdat de bronnen te weinig gegevens bevatten.

We achten de biografie van Janet Sjaarda Sheeres een fraaie aanwinst in de literatuur over de Afscheiding!

N.a.v.: Janet Sjaarda Sheeres, *Son of Secession, Douwe J. Van der Werp*. Uitg. van W.B. Eerdmans, Grand Rapids/Cambridge U.K., 2006. The Historical Series of the Reformed Church in America, XXII, 210 pp; geïllustreerd.

Drs. Harry Veldman is kerkhistoricus en woont te Zuidhorn.

Het nieuwe Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis

Een team van tien vakgenoten heeft onder redactionele leiding van prof. dr. Herman J. Selderhuis (TU Apeldoorn) een totaal nieuw handboek over de Nederlandse kerkgeschiedenis weten samen te stellen. De omvang is er naar: 950 bladzijden. Het vroegere handboek, dat van dr. Otto J. de Jong uit 1972 telt 448 bladzijden. Het oudere van dr. J. Reitsma kende verschillende uitgaven, die van 1912 telde ruim 900 bladzijden - en dan behandelde hij ook nog alleen de Nederlandse kerkgeschiedenis vanaf de Hervorming.

H. Veldman ■

Vernieuwend door brede oriëntatie

Het nieuwe van het hier aan te kondigen handboek is (vergeleken met Reitsma) dat het ook de historie van de Rooms-katholieke Kerk bespreekt; De Jong deed het ook wel, maar besprak de Middeleeuwen nog tamelijk beknopt (plm. 70 pagina's). Deze eeuwen worden nu in twee uitvoerige hoofdstukken behandeld (200 bladzijden), het ene hoofdstuk is van de hand van prof. dr. Frank van der Pol (Kampen) en het andere van het tweetal prof. dr. Peter Nissen (Nijmegen) en drs. William den Boer (Apeldoorn). Het hoofdstuk over het conflict Rome-Reformatie is geschreven door Selderhuis en Nissen, de 17de eeuw kwam voor rekening van dr. Willem J. van Asselt (Utrecht) en dr. Paul H.A.M. Abels, de 18de eeuw werd beschreven door Abels en dr. Aart de Groot (Utrecht), en de 19de en 20ste eeuw door prof. dr. George Harinck (Kampen) en dr. Lodewijk Winkeler (Nijmegen).

De lezer/student ontvangt van deze auteurs een totaalbeeld van de Nederlandse kerkgeschiedenis. En dat laatste woord mag men breed opvatten: het gaat bepaald niet alleen om de institutionele aspecten van kerken en kloosters, maar ook om de geloofsbeleving van de kerkleden, over het onderwijs dat in samenhang met de kerk werd gegeven, over de zending en de verhouding tot de overheden en de invloed van de kerken op het politieke en sociale gebeuren. Het geheel maakt duidelijk dat de kerk in de Nederlandse samenleving een grote en bijna allesomvattende betekenis heeft gehad. Ook worden, breder dan in welk handboek ook, de uiteenlopende religieuze ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog uitvoerig beschreven. Al met al is dit boek een goed han-

teerbaar naslagwerk - ook voor de meest recente ontwikkelingen.

Het vernieuwende is ook merkbaar in het gebruik van beeldmateriaal: bij mijn weten komen voor het eerst in een Nederlands kerkhistorisch handboek kaarten, schema's, afbeeldingen en foto's voor. Een duidelijke verbetering; alleen de zwarte tinten domineren zo. Maar goed, wie mannen als Gisbertus Bonnet, Petrus Hofstede de Groot, Klaas Kater en W.G. van de Hulst eens wil zien kan hier terecht. Toch heb ik hier wel een opmerking: de samenstellers hadden m.i. de zwarte kolom naast de foto's van de persoon mooi kunnen gebruiken voor een kort overzicht van diens levensloop. Nu moet men zoeken en daarvoor hebben we het veel te druk. De diversiteit in foto's is groot: kerkgebouwen, kerkinterieurs, titelpagina's van belangrijke boeken, bestuursleden van een prot. of r.-k. vakvereniging, spotprenten, etc.

Een goed idee is de plaatsing van een paar kolommen met jaartallen aan het begin van ieder hoofdstuk. Maar nog nuttiger zijn de brede citaten uit de geschriften van de behandelde persoonlijkheden of van bepalingen over kerkelijke ontwikkelingen. Zo lezen we o.m. fragmenten uit het verhoor van Johannes Pistorius (= Jan de Bakker uit Woerden, een van de eerste protestantse martelaren); een citaat van de anabaptist Melchior Hoffman over de doop, en - om ons nu maar in te houden - een gedeelte van Luthers brief aan de christenen in Nederland (1523). Het brengt de werkelijkheid van vroeger tijden zo wel een heel stuk dichterbij!

We spreken onze waardering uit voor de opzet van dit handboek. We zijn verrijkt met bondige overzichten op basis van de nieuwste wetenschappelijke onderzoeken. Dit handboek zal

voor alle studerenden betekenen dat ze snel en goed de weg zullen vinden in de rijk gescha-
keerde realiteit van de Nederlandse kerkelijke
verhoudingen en ontwikkelingen. Daarom van
harte aanbevelen!

Eenzijdigheid en neutraliteit

Dat neemt niet weg dat we ook enkele kritische
opmerkingen willen plaatsen. We maken een
keus. Als De Groot in hoofdstuk 5 (over de 18^{de}
eeuw) de theologische ontwikkelingen
beschrijft aan de Nederlandse academies geeft
hij wel de hoofdlijnen ervan aan, maar laat hij
in zijn detaillering m.i. te gemakkelijk zijn pen
rusten. Zeker wat betreft de academies van Fra-
neker en Groningen had het beknopte over-
zicht wel wat ruimer mogen zijn, ook gelet op
conflicten die zich op het punt van de doorwer-
king van de Verlichting in beide steden hebben
voorgedaan. Op pag. 577 staat trouwens een
afbeelding van iemand die door moet gaan
voor prof. Herman Muntinghe (leermeester
van o.m. Hendrik de Cock), maar dat is een
misverstand: immers, de website van de RU
Groningen plaatst die afbeelding bij *alle* promi-
nente hoogleraren van deze universiteit.
Het is wellicht de 'oecumenische' samenwer-
king van de verschillende redactieleden die hier
een resultaat heeft neergezet waarvan we moe-
ten zeggen dat de wijze van beschrijven veels-
zins vlak, eenzijdig en neutraal is. Er worden
veel feitelijke ontwikkelingen geregistreerd,
maar (te) weinig doorgestoten tot de diepere
achtergronden. Ook de beoordeling van kerke-
lijke conflicten - en hoeveel zijn die er niet
geweest - blijft wel eens wat hangen in de sfeer
van een min of meer logisch te verwachten
maatschappelijke ontwikkeling. Zo wordt de
Doleantie van 1886 gekoppeld aan het opko-
mende maatschappelijke streven naar demo-
cratisering en confessionalisering, waarbij het
denken en optreden van Abraham Kuiper te
Amsterdam als enige direct in beeld komt. Die
eenzijdigheid is te betreuren, omdat de Dolean-
tie ook een krachtig brandpunt had op de
Veluwe en in Friesland, waar voorgangers als
mr. dr. Willem van den Bergh te Voorthuizen
en ds. J.J.A. Ploos van Amstel te Reitsum een
eigen inkleuring gaven aan het kerkelijke con-
flict van 1886. Ook blijft de betekenis van de
begaafde kerkrechtgeleerde dr. F.L. Rutgers
geheel buiten beschouwing; zijn naam wordt

slechts en passant genoemd. Eenzelfde soort
eenzijdigheid bemerken we in de beschrijving
van de Vrijmaking van 1944 waar alles lijkt te
draaien om prof. dr. K. Schilder en 'dus' geen
enkele naam van zijn medestrijders wordt ver-
meld.

De ontwikkelingen na 1945 worden op een
zakelijke manier knap weergegeven, met oog
voor zo goed als alle richtingen en stromingen
binnen kerkelijk Nederland. Toch ontikom ik
niet aan de indruk dat de aandacht voor de con-
serverende krachten in kerk en samenleving
het moet afleggen tegenover de aandacht voor
de als vernieuwende krachten aangeduide per-
sonen of bewegingen. Daarbij komt dat de kwa-
liteit van deze vernieuwingen niet altijd goed in
beeld komt en ook veelszins wordt afgemeten
aan de effecten die ze hadden. Kritische beoor-
delingen van de (confessionele of filosofische)
aard van de vernieuwingen zouden wel meer
kleur hebben gegeven aan de geschiedschrij-
ving van die periode.
We willen ons nauwelijks wagen aan een
onderlinge vergelijking van de verschillende
hoofdstukken, het soortelijk gewicht is zeker
niet gelijk. Want, als we mogen aannemen dat
in een kerkhistorisch handboek de theologie
een prominente plaats heeft, dan geldt dat min-
der sterk voor de hoofdstukken over de 19de en
20ste eeuw, dan voor die over de 16de en (vooral)
17de eeuw.

Selderhuis constateert in zijn epiloog dat de
kerk in de Nederlandse woongebieden niet
meer 'in het midden' staat; soms al niet eens
meer in de buitenwijken van de steden. Of er
ooit andere tijden komen weet niemand. We
hebben van onze Heer Jezus Christus wel de
belofte dat Hij zijn kerk bewaart door alle tij-
den heen en we weten ook dat de gelovigen
worden opgeroepen om trouw te zijn aan het
Woord van hun Heer. In hoeverre aan die God-
delijke oproep gehoor is gegeven in Nederland
mag de lezer van dit handboek zelf uitmaken.

N.a.v.: dr. Herman J. Selderhuis (red.), *Hand-
boek Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Uitg. Kok
Kampen, 2006. ISBN: 90 435 0926 4.
Prijs: € 59,50.

Drs. Harry Veldman is kerkhistoricus te Zuidhorn.

Beilen/Hooghalen - beroepen: kandidaat R.T. te Velde te Dronten

Terneuzen - beroep aangenomen: D.W.L. Krol te Assen-Zuid

PERSBERICHTEN

Promotie Thomas Scheiber

Lots Enkel: Israels Verhältnis zu Moab und Ammon im Alten Testament.

Het proefschrift van dhr. Scheiber houdt zich bezig met de thematiek van Israëls verhouding tot Moab en Ammon. Het is een opvallend gegeven dat in de literatuur van het Oude Testament deze nabuurlvolken geregeld als paar optreden. Uitgangspunt van het onderzoek is enerzijds de (synchrone) vraag of het Oude Testament wel een eenheidliche visie op Moab en Ammon heeft en anderzijds de (diachrone) vraag of in de loop der tijd veranderingen optreden in Israëls verhouding met Moab en Ammon. Deze vraagstellingen zijn van belang voor de problematiek van Israëls relatie met de volken in het algemeen, en worden daarom ontvouwd binnen het bredere theologische kader van particularisme en universalisme in het Oude Testament.

Na een beknopt historisch overzicht van de geschiedenis van Israël, Moab en Ammon worden alle relevante tekstpassages uit de drie canondelen van het Oude Testament exegetisch onder de loep genomen. Duidelijk wordt dat Israëls verhouding tot Moab en Ammon niet eenvormig en eenduidig is, hoewel deze volken overwegend in een negatief licht staan. Spanningen tussen de beelden die verschillende teksten onderling bieden wijzen niet zozeer op tegenspraak, omdat deze teksten in een zinvol verband met elkaar geplaatst kunnen worden. In alle variatie brengt het tekstgetuigenis de problematiek van afgrenzing en/of coëxistentie aan het licht, die ook in andere tekstverbanden typerend is voor Israëls verhouding tot de volken. Tegelijk kan vastgesteld worden dat in de loop der eeuwen, tengevolge van militaire conflicten, de relatie met Moab en Ammon al meer verslechterd is. De resultaten van het exegetische onderzoek worden geïntegreerd in een discussie over de complementariteit van particularisme en universalisme. Afgewezen wordt de hypothese van de historische prioriteit van een van beide stromingen. Het proefschrift wordt afgesloten met een bespreking van de implicaties van de verkregen resultaten voor het oudtestamentische godsbeeld, en een evaluatie in het licht van het Nieuwe Testament.

De promotie vindt plaats op **D.V. woensdag 13 december** 2006 om 15.00 uur in de aula van de **Theologische Universiteit Apeldoorn**, Wilhelminapark 4, 7316 BT Apeldoorn, www.tua.nl

Promotor: prof.dr. H.G.L. Peels

Copromotor: prof.dr. C. Houtman

Braille printen kan gratis en snel

Op www.braille.nl kan iedereen een Word-document binnen twee dagen gratis laten omzetten in braille. Mensen die blind of slechtziend zijn hebben veel baat bij braille, alleen het printen ervan was tot voor kort een probleem. Deze nieuwe ontwikkeling van Proson vergroot de zelfstandigheid van mensen met een visuele beperking. Uw kerkgemeente kan ook de communicatie tussen ziende en blinde mensen vergroten door bijvoorbeeld liturgieën van wekelijkse kerkdiensten standaard aan te bieden in braille.

Van de circa 625.000 blinden en slechtzienden in Nederland werken veel mensen met een computer met brailleleesregel, daisyspeler of luister CD. Door deze hulpmiddelen is de zelfstandigheid van blinden en slechtzienden de laatste jaren vergroot. De ontwikkeling van braille op papier is daarentegen achtergebleven, blijkt ook uit het onderzoek van de Federatie Slechtzienden- en Blindenbelang. Met name boeken en tijdschriften zijn verkrijgbaar in braille maar voor overige informatie is men aangewezen op een beschikbare brailleprinter. Met www.braille.nl verbetert Proson de toegang tot braille op papier. Op deze website kan iedereen, blind of niet-blind, elk gewenst tekstbestand – van notulen tot liederen en van liturgieën tot een uitnodiging - gratis omzetten in braille. Op school, op het werk of in een kerkgemeente vergroot deze ontwikkeling van brailleprints de zelfstandigheid van mensen met een visuele beperking.

Op www.braille.nl kan iedereen, in drie stappen, elk gewenst Word-document versturen naar Proson. Binnen twee dagen ontvangt de aanvrager de brailleprints op het opgegeven adres. Door middel van sponsoring zijn er voor particulieren geen print- en portokosten verbonden aan deze service van Proson, onderdeel van Bartiméus Sonneheerdt. Op de site is het mogelijk om een gift over te maken om het werk voor blinden en slechtzienden in Nederland te steunen.

www.braille.nl vergroot communicatie tussen ziende en blinde mensen

MOOIE RAMEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Je hebt met specialisten te maken.
Dat merk je in alles.

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Heeft u problemen bij het opvoeden van uw kind of is de relatie tussen u en uw kind verstoord? Neem dan contact op met SGJ Toegang.

Professionele hulp voor christenen

**OPVOEDEN
is mensenwerk**

033 - 475 33 00
www.sgj.nl

Dichterbij

Geloof opbouwen, geloof delen

Een bijzonder boekje met overdenkingen en prachtige kaarten, samen in een mooie bewaarmap. Het boekje werkt als een bijbel-studiedagboekje voor één maand. Elke dag biedt een pakkende uitspraak om mee te openen, een bespreking met praktische toepassing en verwijzingen naar bijbelteksten.

De 12 natuurfoto's zitten ook als kaarten bij het boek.
48 pagina's, 12 kaarten in bewaarmap, € 13,90

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – 020-524 10 10 – in de boekwinkel

Geef Red een Kind deze kinderen een kans

Kanmaya - 10 jaar

Reena - 6 jaar

SponsorKind

De ouders van Kanmaya en Reena zijn straatarm. Ze verdienen niet genoeg om voor hun gezin te kunnen zorgen. Zonder u kunnen Kanmaya en Reena niet naar school. Met uw hulp kunnen wij hen een dagelijkse maaltijd geven en krijgen zij onderwijs. Samen met u geven we hen de kans op een goede toekomst. Kanmaya en Reena zijn geen uitzondering. Help ons helpen. Dat kan al voor € 22,50 per maand.

Voor meer informatie: www.redeenkind.nl

Tel. 038 - 460 46 48 • E-mail: info@redeekind.nl

